ISNN 3030-3907

2026
JUNE
ISSUE - 6
VOLUME -2

DEVELOPMENT OF SCIENCE

scientific journal

Development of science

Ilmiy jurnal

IYUN 2026
Issue - 6, VOLUME – 2

ISSN 3030 -3907

Ilmiy jurnal OAK rayosatining 2024 yil 27 sentabrdagi 361-son qaroriga asosan 02.00.00 kimyo fanlari hamda 2025 yil 12 fevral 367- son qaroriga asosan 05.00.00 texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR:
Temirov Alisher Hoshim o‘g‘li – texnika fanlari falsafa doktori (PhD),Dotsent.
TAHRIRIYAT KENGASH RAISI:
Fozilov Sadriddin Fayzullayevich – texnika fanlari doktori, professor
TAHRIRIYAT KENGASH A’ZOLARI

TEXNIKA FANLARI/ TECHNICAL SCIENCES/ ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Bozorov G‘ayrat Rashidovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Abdurahmonov Olim Rustamovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Adizov Bobur Zamirovich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti, professor
Hayitov Ruslan Rustamjonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Jumayev Qayum Karimovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Berdiyev Dorob Murodovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor
Maxmudov Rafiq Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Tilloyev Lochin Ismatilloyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Raxmonov Qahramon Sanakulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Barakayev Nusratullo Rajabovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor.
Jo‘rayev Xayrullo Fayziyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Panoyev Erali Rajabboyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Ataullayev Sherzod Nabiullyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Malik Negmurodovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Axmedova Ozoda Bahronovna
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti.
Safarov Bahri Jumayevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Xaydarov Axtam Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Safarov Jasur Alijon o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

KIMYO FANLARI/ CHEMICAL SCIENCES/ ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Axmedov Voxid Nizomovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Umarov Baqo Bafoyevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Kodirov Abduaxad Abduraximovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Qurbonov Mingniqul Jumagulovich
Qarshi davlat Universiteti, dotsent
Turemuratov Sharibay Naurizbaevich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Qoraqalpog‘iston bo‘limi Bosh ilmiy kotibi, professor
Tursunov Kaxor Shonazarovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Do‘stov Hamro
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Panoyev Nodir Shavkatovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Olimov Bobur Bahodir o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Kasimov Sherzod Abduazimovich
Termiz Davlat Universiteti, professor.
Aliqulov Rustam Valiyevich
Termiz Davlat Universiteti, professor
Tropov Xamza Tursunovich
Samarqand Davlat Universiteti, professor

IQTISODIYOT FANLARI/ ECONOMICS/ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Nizamov Aslitdin Badreddinovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Boboyev Akmal Choriyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Ergashxojayeva Shaxnoza Djasurovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Saidaxmedova Nodira Ilxomovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Muxsinov Bekzod Toxirovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shakarov Qulmat Ashirovich
Renessans ta'lim universiteti,dotsent.
Jumaeva Zulfiya Qayumovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Norova Salomat Yusupovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Avezova Shaxnoza Maxmudjonovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Jalilov Jamshid G‘anijonovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, dotsent
Xasanova Gulruh Djumanazarovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

PEDAGOGIKA FANLARI/ PEDAGOGICAL SCIENCES / ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Siddiqova Sadoqat G‘afforovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Zoyirov Erkin Xalilovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, DSc, professor
Gaffarov Feruz Hasanovich
Puchon Universiteti, *professor*
Ruziyev Davron Yuldashevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Muradova Firuza Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Yunusova Gulandon Samiyevna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
To‘xtayeva Zebo Sharifovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Navro‘zova Gulchixra Nigmatovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Uzoqova Laylo Polvonovna
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.
To‘raqulova Marjona Qiyom qizi
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Muradova Zarina Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Sanjar Aslonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shodiyev Jahongir Jo‘raqulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent
Gaffarov Laziz Hasanovich
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.

Tahririyat a’zolarning to‘liq ro‘yxati jurnalning www.devos.uz saytida keltirilgan.

Tahririyat hay’ati a’zolarining tarkibini o‘zgartirish hamda qo‘shimcha kiritish yoki tahririyat a’zoligidan chiqarish bosh muharrir tomonidan amalga oshiriladi.

ISSN 3030-3907

Development of science ilmiy jurnali 2024 yil 15 aprel kuni №256445 sonli guvohnoma bilan Davlat ro‘yxatidan o‘tgan.

To‘plam elektron ko‘rinishda (pdf formatida) mualliflarga taqdim etiladi. To‘plamga kiritiladigan maqolalarning mazmuni, ulardagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligiga hamda har qanday fikr - mulohazalarga mualliflarning o‘zlari mas’ul hisoblanadilar. Talablarga javob bermaydigan maqolalar to‘plamga kiritilmaydi. Tashkiliy qo‘mita maqola matnini qisqartirish, qisman tuzatish kiritish, seksiyalarga joylashtirish huquqiga ega.

ISSN 3030-3907

AVTOMOBIL TRANSPORTIDA TASHUV ISHLARINI AMALGA OSHIRISHDA HARAKAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH USLUBLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Yugayev Shavkat Mansunovich
TerDMAU, PhD.
E-mail: shavkatyugayev266@gmail.com
Abdivoidov Rustam Baxtiyor o'g'li
TerDMAU, Stajyor-o'qituvchi,
E-mail: rustamabdivoidov443@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada avtomobil transportida yo'lovchi va yuk tashish jarayonida harakat xavfsizligini ta'minlash uslublarini takomillashtirish masalasi O'zbekiston sharoiti asosida tahlil qilinadi. Mavzuning dolzarbligi shundaki, avtomobil transporti iqtisodiyot, aholining kundalik harakati, logistika, xizmat ko'rsatish va hududlararo aloqalarda asosiy o'rin tutadi, biroq tashuv jarayonidagi boshqaruv, texnik nazorat, haydovchi intizomi, yo'l infratuzilmasi va raqamli monitoring yetarli darajada uyg'unlashmasa, transport tizimi xavfsizlik manbai emas, xavf omiliga aylanadi.

Kalit so'zlar: avtomobil transporti, tashuv xavfsizligi, yo'l harakati xavfsizligi, haydovchi intizomi, texnik nazorat, transport korxonasi, raqamli monitoring, profilaktika, GPS nazorat, xavfsizlik menejmenti.

Аннотация. В данной статье на примере условий Узбекистана анализируется вопрос совершенствования методов обеспечения безопасности дорожного движения в процессе пассажирских и грузовых автомобильных перевозок. Актуальность темы заключается в том, что автомобильный транспорт играет ключевую роль в экономике, ежедневном передвижении населения, логистике, сфере услуг и межрегиональных связях. Однако при отсутствии должной интеграции управления процессами перевозок, технического контроля, дисциплины водителей, дорожной инфраструктуры и цифрового мониторинга транспортная система превращается из фактора безопасности в источник повышенной опасности.

Ключевые слова: автомобильный транспорт, безопасность перевозок, безопасность дорожного движения, дисциплина водителей, технический контроль, транспортное предприятие, цифровой мониторинг, профилактика, GPS-контроль, менеджмент безопасности.

Abstract. This article analyzes the issue of improving methods for ensuring road safety in the process of passenger and freight road transport based on the conditions of Uzbekistan. The relevance of the topic lies in the fact that road transport plays a pivotal role in the economy, daily population mobility, logistics, services, and interregional connectivity. However, if management in the transport

process, technical control, driver discipline, road infrastructure, and digital monitoring are not sufficiently integrated, the transport system transforms from a source of safety into a risk factor.

Keywords: road transport, transport safety, road safety, driver discipline, technical control, transport enterprise, digital monitoring, prevention, GPS tracking, safety management.

KIRISH.

Avtomobil transportida tashuv ishlarini xavfsiz tashkil etish oddiy texnik masala emas. Bu yo‘lovchi hayoti, yuk butligi, transport korxonasining iqtisodiy barqarorligi, yo‘l infratuzilmasining samaradorligi va davlat nazoratining ishlash sifati bilan bog‘liq murakkab boshqaruv tizimidir. Tashuv jarayonida xavfsizlik buzilsa, zarar faqat transport vositasiga yetmaydi. Odamlar hayoti xavf ostida qoladi, korxona moddiy zarar ko‘radi, sug‘urta va sud xarajatlari ortadi, yo‘l harakati izdan chiqadi, jamiyatda jamoat transportiga ishonch kamayadi. Muammo shundaki, ko‘p transport korxonalarida xavfsizlik hali ham hodisa sodir bo‘lgandan keyin choralar ko‘rish darajasida tushuniladi. Bu yondashuv zaif. Chunki yaxshi xavfsizlik tizimi avariyani tergov qilishdan oldin uni oldindan ko‘rishi, xavfli omillarni baholashi va ularning ta’sirini kamaytirishi kerak. Shu sababli harakat xavfsizligini ta’minlashning zamonaviy uslublari reaktiv nazoratdan profilaktik boshqaruvga o‘tishi zarur. Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining 2023-yilgi global hisobotiga ko‘ra, dunyo bo‘yicha yo‘l-transport hodisalari oqibatida har yili taxminan 1,19 million kishi vafot etadi. Bu raqam yo‘l harakati xavfsizligi faqat mahalliy transport muammosi emas, balki global sog‘liqni saqlash, iqtisodiyot va boshqaruv masalasi ekanini bildiradi. O‘zbekiston sharoitida avtomobil transporti, ayniqsa yo‘lovchi tashish, yuk tashish, shaharlararo qatnov, taksi, xizmat transporti va ishlab chiqarish-logistika tizimlarida keng qo‘llanadi. Shuning uchun tashuv ishlarida xavfsizlikni takomillashtirish bevosita inson kapitalini saqlash, iqtisodiy yo‘qotishlarni kamaytirish va transport xizmatlari sifatini oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR VA ME’YORIY ASOSLAR TAHLILI. O‘zbekiston Respublikasining “Avtomobil transporti to‘g‘risida”gi Qonunida avtomobil transporti faoliyatining huquqiy asoslari belgilangan bo‘lib, avtomobilda tashishlar tashuvchilar tomonidan tegishli ruxsatnoma asosida amalga oshirilishi qayd etiladi. Bu talab bejiz emas, chunki tashuvchi korxona yo‘lovchi yoki yukni belgilangan manzilga yetkazish bilan birga xavfsizlik uchun ham javobgardir. “Yo‘l harakati to‘g‘risida”gi O‘RQ-900-son Qonun yo‘l harakati sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi. Bu qonun tashuv jarayonida ishtirok etuvchi haydovchi, transport egasi, yo‘l tashkiloti, piyoda va davlat organlari o‘rtasidagi munosabatlarni umumiy huquqiy maydonga keltiradi. Yo‘l harakati qoidalari esa

ISSN 3030-3907

amaliy harakat tartibini belgilaydi. Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 12-apreldagi 172-son qarori bilan tasdiqlangan qoidalarga ko‘ra, O‘zbekiston hududida yo‘l harakatining yagona tartibi amal qiladi. Bunday yagona tartib bo‘lmasa, tashuv xavfsizligini korxona ichida ham, davlat nazoratida ham bir xil baholash qiyinlashadi. Xalqaro amaliyotda esa ISO 39001 yo‘l harakati xavfsizligi menejment tizimi tashkilotlarga yo‘l harakati bilan bog‘liq o‘lim va og‘ir jarohatlanishlarni kamaytirish uchun boshqaruv talablari belgilashga qaratilgan standart sifatida qo‘llanadi. Bu manbalardan kelib chiqadigan asosiy xulosa shuki, avtomobil transportida xavfsizlik alohida tadbirlar yig‘indisi emas. U korxona siyosati, haydovchi malakasi, texnik xizmat, marshrut tahlili, hujjatlashtirish, raqamli monitoring, tibbiy nazorat va hodisalardan keyingi tahlil orqali ishlaydigan yaxlit tizim bo‘lishi kerak.

ASOSIY QISM. Avtomobil transportida tashuv xavfsizligini ta’minlashning birinchi sharti - haydovchini tanlash va tayyorlash tizimini kuchaytirishdir. Haydovchi transport jarayonining markaziy ishtirokchisi bo‘lsa-da, uni yagona aybdor yoki yagona kafolat sifatida ko‘rish xato. Haydovchi xavfsiz ishlashi uchun korxona unga aniq tartib, maqbul ish vaqti, texnik soz transport vositasi, xavfsiz marshrut va real nazorat tizimini yaratishi kerak. Haydovchidan faqat “ehtiyot bo‘l” deb talab qilish yetarli emas. Uning malakasi davriy sinov, amaliy mashg‘ulot, yo‘l harakati qoidalaridagi o‘zgarishlar bo‘yicha o‘qitish, favqulodda vaziyatdagi qaror qabul qilish va psixofiziologik tayyorgarlik orqali tekshirilishi zarur. Ayniqsa yo‘lovchi tashishda haydovchining charchoq holati katta xavf tug‘diradi. Shaharlararo qatnov, uzoq masofali yuk tashish, tungi yo‘nalishlar va tig‘iz grafik haydovchi e’tiborini susaytiradi. Shu sababli tashuvchi korxonada ish va dam olish rejimini qog‘ozda emas, amalda nazorat qilish kerak. GPS, elektron yo‘l varaqasi, raqamli tachograf yoki boshqa monitoring vositalari faqat jazolash uchun emas, xavfli holatni erta aniqlash uchun ishlatilishi lozim. Agar haydovchi muntazam ravishda tezlik me’yoridan oshirsa, keskin tormozlasa yoki belgilangan marshrutdan chetga chiqsa, bu hodisa sodir bo‘lishidan oldingi signal hisoblanadi. Ikkinchi muhim yo‘nalish - transport vositasining texnik holatini boshqarish. Tashuv xavfsizligida tormoz tizimi, rul boshqaruvi, shina holati, yoritish moslamalari, oynalar, xavfsizlik kamarlari, signalizatsiya, eshik mexanizmlari va yukni mahkamlash uskunalari alohida ahamiyatga ega. Texnik ko‘rikni faqat rasmiy talabni bajarish sifatida emas, real xavfni kamaytiruvchi mexanizm sifatida ko‘rish kerak. Har bir transport vositasi uchun texnik xizmat pasporti yuritilishi, unda nosozliklar, ta’mirlash muddati, ehtiyot qismlar almashtirilgani, shina resursi va navbatdagi profilaktik tekshiruv aniq qayd etilishi zarur. Yuk tashishda xavfsizlikka ta’sir qiluvchi alohida omil - yukning joylashtirilishi va mahkamlanishidir. Og‘irlik noto‘g‘ri taqsimlansa,

ISSN 3030-3907

avtomobilning tormozlanish masofasi, burilishdagi barqarorligi va boshqaruvchanligi yomonlashadi. Bu ayniqsa tog‘li yo‘llar, keskin burilishlar, nam yo‘l qoplamasi va yuqori tezlikda xavfli. Yo‘lovchi tashishda esa salon sig‘imi, favqulodda chiqish yo‘laklari, eshiklarning ishlashi, ortiqcha yo‘lovchi olish va haydovchining yo‘lovchilar bilan chalg‘ituvchi muloqoti nazorat qilinishi kerak. Bu oddiy ko‘rinadigan omillar ko‘p hollarda hodisaning og‘ir oqibatini belgilaydi.

Uchinchi yo‘nalish - marshrut xavfsizligini baholash. Tashuvchi korxona marshrutni faqat iqtisodiy qulaylik asosida tanlasa, xavfsizlik ikkinchi darajaga tushib qoladi. Har bir doimiy yo‘nalish bo‘yicha xavf xaritasi tuzilishi kerak. Unda xavfli chorrahalar, piyodalar ko‘p harakatlanadigan joylar, maktab va bozor atrofi, keskin burilishlar, qiya yo‘llar, yoritilmagan uchastkalar, ko‘p avariya sodir bo‘ladigan hududlar, tirbandlik va ob-havo ta’sirchan nuqtalar ko‘rsatiladi. Bunday xarita haydovchiga yo‘lga chiqishdan oldin berilsa, u umumiy ogohlantirish emas, aniq xavf haqida axborot oladi.

To‘rtinchi yo‘nalish - raqamli monitoring va ma’lumotlar tahlilini joriy qilish. Bugungi transport xavfsizligi faqat nazoratchining ko‘ziga bog‘lanib qolmasligi kerak. GPS kuzatuv, videoregistrator, elektron yo‘l varaqasi, avtomatik tezlik nazorati, yoqilg‘i monitoringi, texnik xizmat dasturlari va YTH ma’lumotlar banki bir-biriga bog‘langan bo‘lsa, korxona real xavfsizlik holatini ko‘ra oladi. Bunda asosiy masala qurilma sotib olish emas, ma’lumotdan foydalanish madaniyatidir. Agar GPS faqat avtomobil qayerdaligini bilish uchun ishlatilsa, uning xavfsizlik qiymati past bo‘ladi. Agar u tezlik, keskin manevr, kechikish, marshrutdan chetga chiqish va xavfli hududga yaqinlashishni tahlil qilsa, u boshqaruv vositasiga aylanadi.

Beshinchi yo‘nalish - ichki audit va xavfsizlik ko‘rsatkichlarini belgilash. Tashuvchi korxona o‘z faoliyatini faqat daromad, yoqilg‘i sarfi va qatnov soni bilan baholasa, xavfsizlik e’tibordan chetda qoladi. Xavfsizlik bo‘yicha alohida ko‘rsatkichlar bo‘lishi shart. Masalan, 100 ming kilometrga to‘g‘ri kelgan qoidabuzarliklar soni, texnik nosozlik sabab yo‘lga chiqmagan transportlar ulushi, haydovchilarning davriy o‘qitilish darajasi, tezlik me’yoridan oshish holatlari, yo‘lovchilar shikoyati, favqulodda tormozlanishlar soni va mayda YTHlar dinamikasi muntazam tahlil qilinishi kerak. Mayda hodisalarni e’tiborsiz qoldirish katta xato. Ko‘p hollarda og‘ir YTHdan oldin kichik signal bo‘ladi.

Oltinchi yo‘nalish - tashuv jarayonida inson omilini boshqarish. Haydovchining tajribasi muhim, lekin tajriba o‘z-o‘zidan xavfsizlik kafolati emas. Ko‘p yillik haydovchilar orasida o‘ziga ortiqcha ishonish, tezlikni me’yoriy xavf sifatida qabul qilish, marshrutni yod bilganlik sabab e’tiborning pasayishi kuzatilishi mumkin. Yangi haydovchilarda esa yo‘l vaziyatini oldindan baholash,

ISSN 3030-3907

transport oqimida masofa saqlash, murakkab chorrahada qaror qabul qilish tajribasi yetarli bo‘lmaydi. Shuning uchun korxona haydovchilarni yoshiga yoki stajiga qarab emas, real xavfsizlik xatti-harakatlari bo‘yicha baholashi kerak.

TAHLIL VA NATIJALAR. Avtomobil transportida tashuv xavfsizligini takomillashtirishning eng samarali yo‘li - xavfsizlikni alohida bo‘lim vazifasi emas, butun korxona boshqaruv tizimining bir qismi sifatida ko‘rishdir. Direktor faqat reja va tushumni, mexanik faqat texnik holatni, dispetcher faqat qatnov jadvalini, haydovchi faqat rul boshqarishni o‘ylasa, tizim bo‘linib ketadi. Xavfsizlik esa aynan shu bo‘linishlarda yo‘qoladi.

O‘zbekiston sharoitida takomillashtirishning eng amaliy modeli quyidagi mazmunga ega bo‘lishi mumkin. Tashuvchi korxonada har bir transport vositasi, haydovchi va marshrut bo‘yicha xavf profili shakllantiriladi. Haydovchi profili malaka, qoidabuzarliklar, shikoyatlar, tibbiy ko‘rik natijalari, charchoq xavfi va monitoring ko‘rsatkichlariga tayanadi. Transport vositasi profili texnik xizmat, nosozliklar, yoshi, yurilgan masofa va ta’mirlash tarixiga asoslanadi. Marshrut profili esa yo‘l holati, YTH takrorlanishi, tirbandlik, ob-havo ta’siri va piyodalar oqimi bilan belgilanadi. Shu uch profil birlashtirilsa, korxona qaysi haydovchini qaysi transport vositasi bilan qaysi marshrutga chiqarish xavfli yoki xavfsizroq ekanini oldindan baholay oladi.

Bunday yondashuvning amaliy qiymati yuqori. Masalan, tajribasi kam haydovchini kechki vaqtda yoritilishi sust, tirband va piyodalar ko‘p bo‘lgan yo‘nalishga chiqarish xavfni oshiradi. Texnik holati chegaraviy bo‘lgan avtobusni uzoq masofali yoki qiya yo‘llarga yuborish ham shunday xavf tug‘diradi. Grafik kechikayotgani uchun haydovchidan tezroq yurishni talab qilish esa korxona darajasidagi xavfli boshqaruv qaroridir. Demak, YTHning sababi ko‘pincha faqat rul ortida emas, uni yo‘lga chiqargan tizim ichida ham bo‘ladi.

Takomillashtirishda jazolash mexanizmi yetarli emas. Jazo zarur, lekin xavfsizlikni faqat jarima bilan boshqarish zaif natija beradi. Tashuv korxonalarida xavfsiz haydash reytingi, rag‘batlantirish, muntazam qayta o‘qitish, xavfli xatti-harakatni erta aniqlash va ochiq tahlil madaniyati bo‘lishi kerak. Haydovchi qoidabuzarlikni yashirishga emas, xavfli vaziyat haqida xabar berishga manfaatdor bo‘lsa, tizim kuchayadi.

Davlat darajasida esa transport korxonalarining xavfsizlik menejmenti bo‘yicha minimal standartlari belgilanishi maqsadga muvofiq. Ular qatoriga haydovchilarni davriy tayyorlash, transport vositalarining elektron texnik pasporti, marshrut xavf xaritasi, YTH va qoidabuzarliklar tahlili, tibbiy nazorat, raqamli monitoring va xavfsizlik bo‘yicha mas’ul shaxs faoliyati kirishi kerak. ISO 39001 kabi xalqaro yondashuvlar bu borada tayyor metodologik asos bo‘la oladi, ammo uni to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirib olish emas, O‘zbekistonning yo‘l

ISSN 3030-3907

sharoiti, tashuvchi korxonalar salohiyati va hududiy xususiyatlariga moslashtirish zarur.

XULOSA. Avtomobil transportida tashuv ishlarini amalga oshirishda harakat xavfsizligini ta’minlashni takomillashtirish uchun yondashuv tubdan o‘zgarishi kerak. Xavfsizlik haydovchining shaxsiy ehtiyotkorligiga topshirib qo‘yiladigan masala emas. U tashuvchi korxonaning boshqaruv madaniyati, texnik intizomi, marshrut siyosati, raqamli nazorati, haydovchi bilan ishlash tizimi va davlat me’yoriy talablari uyg‘unligida shakllanadi.

Eng real va samarali yo‘l - **profilaktik xavfsizlik menejmenti**ni joriy etishdir. Bunda hodisa sodir bo‘lgandan keyingi tekshiruv ikkinchi o‘ringa tushmaydi, lekin asosiy urg‘u hodisani oldindan aniqlashga beriladi. Har bir haydovchi, transport vositasi va marshrut xavf profili asosida baholansa, texnik xizmat qog‘ozdagi rasmiyatchilikdan real nazoratga aylansa, GPS va videomonitoring jazolash vositasi emas, tahlil vositasi sifatida ishlatilsa, transport korxonalarida YTH xavfi sezilarli kamayadi. O‘zbekiston sharoitida bunday tizimni bosqichma-bosqich joriy etish tashuv sifati, yo‘lovchi xavfsizligi, yuklarning saqlanishi va yo‘l harakati madaniyatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Samatov G‘.A., Usmanova M.N. Yo‘l-transport hodisalari tahlili: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: TAYLQEI, 2019. – 111 b.
2. Azizov Q.X. Shahar yo‘llarida harakat xavfsizligini tashkil etish: darslik. – Toshkent: TDTrU “Transport” nashriyoti, 2021. – 226 b.
3. Baynazarov X.R., Zingirov S.J. Yo‘l transport hodisalari ekspert tahlili. – Andijon: Omadbek print number one, nashr yili ko‘rsatilmagan.
4. Kalauov S.A. Yo‘l harakati xavfsizligi xizmatining ma’muriy yurisdiksion faoliyati: darslik. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2025.
5. Mansunovich, Yugayev Shavkat, and Abdivoidov Rustam Baxtiyor O‘Gli. "YO ‘L TRANSPORTI HODISALARIGA TA’SIR QILUVCHI ASOSIY OMILLAR." Механика и технология 6.Спецвыпуск 1 (2025): 191-194.
6. O‘G‘Li, Abdivoidov Rustam Baxtiyor, Xudoyberdiev Asliddin Chori O‘G‘Li, and Ibragimov Hasan Eshpo‘Latovich. "O ‘RISH BALANDLIGIGA BOG ‘LIQ RAVISHDA JATKA YIG ‘UVCHI LENTASIGA UZATILAYOTGAN BEDA O ‘SIMLIGI MASSASINING O ‘ZGARISHI TAHLILI." Механика и технология 6.Спецвыпуск 1 (2025): 134-138.

ISSN 3030-3907